

ciljno skupino splošne mobilizacije, saj je bil velik del nekaj let starejših letnikov vpoklican v nemško vojsko.

Avtorjevo splošno vojaško znanje mu je omogočilo, da stvarno presoja in tudi oriše posamezne boje, pa tudi razmerja med sestavinami monografije so pretehtano zastavljena. V pisanju je konkreten, vsa vojaška dejanja so podprta z imeni in priimki, sodbe in zaključke utemeljuje z znanstvenim aparatom, povečini iz primarnega gradiva partizanskega in nemškega izvora. Pri navedbah arhivskih ustanov moti navajanje starih imen; v dobi računalnikov posodobitev imen terja sila malo časa in truda.

Damijan Guštin

R o y F . F o s t e r: *Modern Ireland 1600-1972*. London, Penguin Books 1989. 596 strani + 92 strani prilog.

V uvodu je Foster (rojen 1949, 1988-1991 je predaval moderno britansko zgodovino na londonski univerzi, od 1989 član Britanske akademije, zdaj predava irsko zgodovino v Oxfordu) napisal, da ni imel namena objaviti izčrpne irske zgodovine, ampak jo pregledno predstaviti in interpretirati, ne da bi ob tem pretirano poudarjal osrednjo angleško os. Uporabil je mnoge dostopne vire in pogosto citiral ekonomsko statistiko ter dosledno navajal nacionalno književnost v ilustracijo (npr. str. 167-184). Plastično je naslikal irsko zgodovino in njen vsakdanjik, politični razvoj pa je puščal nekoliko v ozadju. Tako je nastal zanimiv in obsežen tekst, vendar je tak slog pisanja težje povzemati.

Moderna irska zgodovina se začne pred letom 1600, ko so še vladali Tudorji (Henrik VIII. se je 1542 oklical za irskega kralja) in je upor Hughha O'Neilla zapustil vidnejšo sled. S katoliško religijo in svojim jezikom so se Irci upirali Angležem v času buržoazne revolucije in Cromwellove republike. Upor irskega plemstva v oktobru 1641 je bil krvavo zatrt. Oliver Cromwell je odločilno vplival na irsko vojno in ostro posegel v nadaljnji razvoj tudi s konfiskacijami in naseljevanjem nekdanjih vojakov. To problematiko zgodovinar Foster posebej poudarja in kritično ovrednosti tozadevno historiografijo (str. 101-113). Če so Irci še imeli v uporniškem letu 1641 60 % zemljiške posesti, so jo pod Cromwellom imeli le okoli 9 % in po restavraciji 20 %. Čas pa ni bil preveč naklonjen Ircem ob koncu 17. stoletja v času Jakoba II. in protestanta Viljema Oranskega. Tudi kasneje je Westminster suvereno obvladoval Irsko. Francoska buržoazna revolucija odmeva tudi na Irskem. Leta 1798 je prišlo do krvavega upora proti protestantom, ki je bil zadušen z vsemi sredstvi, leta 1801 pa je bilo proglašeno Združeno kraljestvo Velike Britanije in Irske.

Gospodarski tokovi so razumljivo naravnani na Anglijo: ovce, volna, konji, govedo in ribe tvorijo 80 % irskega izvoza; uvažajo pa predvsem živež, volneno blago, platno in svilo, tobak, premog in železnino. Tudi v 18. stoletju je kmetijstvo glavna gospodarska panoga, kljub pogostim slabim letinam. Parni stroji se

uveljavljajo v dokaj skromni industrijski proizvodnji 1740-1790. Zdaj Irci uvažajo sladkor, čaj in predvsem premog. Vključujejo se v trgovino z angleškimi kolonijami v Ameriki. Rast prebivalstva je v letih 1780-1820 zelo ugodna, tudi če jo primerjamo z Evropo.

V letih 1845-1849 zajame Irsko velika lakota: krompirjeva bolezen je povsem uničila pridelek, ki je na podeželju zelo pomembno živilo. Prebivalstvo se je v naslednjih letih zmanjšalo od 8,2 milijona na 5,9 milijona (1881): to je bil rezultat bolezni, lakote in izseljevanja predvsem v Severno Ameriko. Vendar pa avtor meni, da se samo z omenjenimi razlogi ne da pojasniti obsega nacionalne katastrofe: kriza da se je napovedovala že po letu 1815 z gospodarskimi nesoznermerji in rastjo prebivalstva na podeželju. Peelova vlada je skušala ublažiti težko situacijo; Irška se je postopoma prilagajala tako gospodarsko kot socialno, a revščina na podeželju je ostala.

Izseljevanje je postalo socialna dominantna v 19. stoletju. Žal statistike niso zanesljive, vendar avtor sklepa, da se je med leti 1815 in 1870 izselilo okoli 4,5 milijona prebivalcev. Pri organizaciji preseljevanja je pomagala katoliška cerkev predvsem s svojimi redovi. Irci so večinoma odhajali v Združene države (85 %), v Kanado in Avstralijo (7 %) in Veliko Britanijo (8 %). Avtor se je poglobljeno lotil tega problema in tekst opremil s skicami ter razpredelnicami (str. 357-372).

Obdobje 1848-1870 je zaznamovano z veliko gospodarsko katastrofo in Parnellovim bojem v angleškem parlamentu ter tajno organizacijo fenijcev v Ameriki (IRB je osnovana 1858). 1901 so Irci osnovali Združeno ligo (United League), s katero so nadaljevali boj, ki se je znova radikaliziral. Ustanovljena je stranka Sinn Fein (1905); irski nacionalizem je postajal vedno bolj anglofobičen in antiprotestantski. Položaj se med I. svetovno vojno ni umiril. Irška parlamentarna stranka in druge organizacije (IRB) so nadaljevale z bojem. Tudi izjave ameriškega predsednika W. Wilsona so ohrabile Irce. Stranka Sinn Fein je postala radikalnejša predstavnica, 1917. leta je imela že 250.000 članov; osamosvojila se je ekstremistična IRA. Napetosti so se razvile v angleško-irsko vojno 1919-1921, ki se je končala z mirom v Londonu. Irška (brez Ulstra) je dobila status avtonomne države v okviru britanskega Commonwealtha.

Avtor skuša opisati naslednjih 50 let zgodovine z veliko mero razumevanja za irske težave na socialnem, gospodarskem in političnem področju. Ulster ostaja irski problem, z njim pa tudi IRA, ki se 1936 umakne v ilegalo. Med II. svetovno vojno je Irška ostala nevtralna, kar Foster velikodušno opraviči (str. 559); leta 1949 pa je postala samostojna in kasneje tudi članica OZN (1955). Delovanje IRE se obnovi 1956 in traja prav do današnjih dni. Avtor je zaključil knjigo z letom 1972, ko se razpletanje angleško-irskih odnosov ob vprašanju Ulstra še ni moglo predvidevati. (Od oktobra 1993 dalje tečejo pogajanja med Dublinom in Londonom).

Foster je knjigo opremil s prilogami: kronologija dogodkov 1600-1972, opombe o uporabljeni literaturi, komentirana bibliografija o irski zgodovini, stvarno in imensko kazalo.

Marjeta Čampa